

Boekbesprekingen

F. W. M. van der Ven, *Openbaar en bijzonder onderwijs samen?* H. D. Tjeenk Willink BV, Groningen, 1974, X + 127 pag., f 15,—, ISNB 90-01-89570-0.

Welke opvatting men ook heeft over de preciese betekenis van 'multi-disciplinair' met betrekking tot de onderwijskunde, de rechtswetenschap speelt in het besef van de meeste onderwijskundigen in het samenspel der diverse disciplines slechts een perifere rol. Juridische vragen komen, volgens hen, pas in tweede instantie aan de orde, nl. om het door onderwijskundigen (en politici) vastgestelde model in een wettensysteem in te passen.

Deze opvatting, waarin men het recht als louter formuleringstechniek ziet, wordt in de eerste hoofdstukken van het hier aangekondigde boekje besproken en afgewezen. Het is m.i. een verdienste van de schrijver, dat hij erin geslaagd is de kwestie op een heldere wijze uiteen te zetten, de zaak in een breder maatschappelijk kader te plaatsen en, bovendien, de rol van de jurist te accentueren zonder haar op te blazen. De onderwijskundige disciplines behouden het primaat, maar voor de jurist wordt een eigen, aanvullende bijdrage in de bepaling van het onderwijsbeleid geclaimd. De hoofdstukken II en III, aan deze kwestie gewijd, worden afgesloten met een opsomming van vragen ter zake van een samenwerkingschool, die vanwege hun pedagogisch-didactische aard in dit boekje niet of onvoldoende ter sprake kunnen komen. Deze lijst verrijkt het geheel en toont bovendien aan, dat het de schrijver ook niet aan pedagogisch inzicht ontbreekt.

De vraag of openbaar en bijzonder onderwijs in één school kunnen samengaan is in de laatste jaren in ons land volop in discussie, als gevolg van allerlei veranderingen in onze opvattingen over maatschappij en school, i.h.b. over de relatie van burger en overheid, en – daarmee samenhangend – over de taak en de beheersvorm van onze scholen. Steeds meer ouders (al vormen zij in het geheel nog slechts een minderheid) hebben bezwaren tegen een (negatief) neutrale school als de traditionele openbare, resp. tegen een

door en op één bepaalde confessie gerichte school. Zij zoeken een school waarin de levensbeschouwelijke pluriformiteit van ons huidige samenleven wordt weerspiegeld. De samenwerkingschool, die hun daarbij voor ogen staat, zoekt niet naar een vorm van compromis (waarin de controverse worden verdoreld), maar naar een vorm van een wezenlijke ontmoeting (waarin de leerling kan opgroeien in een sfeer van solidariteit en respect voor elkaanders geloofsovertuiging).

Een school op deze pedagogische grondslag is in ons onderwijsbestel natuurlijk eenvoudig te realiseren, als men de weg van een gezamenlijk opgerichte, privaat-rechtelijke, 'bijzondere' school kiest. Maar vele ouders wensen meer, nl. een zodanige beheersvorm, dat ook de overheid in het bestuur participeert. Een soort 'openbare' school dus, maar een ander soort dan de traditionele. In de laatste is nl. het medebeslissingsrecht van de ouders en andere betrokkenen een onmogelijkheid, terwijl in de levensbeschouwelijk pluriforme school dit recht een noodzakelijke voorwaarde van welslagen is. De term participatie duidt dan ook aan dat gedacht wordt aan een zekere vorm van bestuurlijke samenwerking van overheid en burgers.

Vandaar dat de vraag actueel is of binnen het kader van de geldende wetten er mogelijkheden bestaan een zodanige vorm van bestuurlijke samenwerking te realiseren. Na in de hoofdstukken IV tot en met VII de ideële grondslag van een samenwerkingschool en wat daarmee samenhangt te hebben besproken, gaat de schrijver in hoofdstuk VIII nader in op de bedoelde mogelijkheden. Deze zijn: a) art. 61 e.v. van de Gemeentewet (een functionele (bestuurs)commissie door de gemeenteraad benoemd); b) art. 41 e.v. van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen (mogelijkheid van het deelnemen van privaatrechtelijke rechtspersonen aan gemeenschappelijke regelingen tussen

gemeenten) en c) art. 228 van de Gemeentewet (mogelijkheid van het deelnemen van een gemeente aan Stichtingen, Verenigingen e.d.). Volgens de schrijver lijkt slechts de laatste vorm eventueel bruikbaar voor het gestelde doel. Maar, zo is zijn slotconclusie, 'de onderwijswetten verzetten zich daartegen wel', want 'openbaar onderwijs en overheids-onderwijs worden daarin aan elkaar gelijk gesteld ...'.

Het is om deze en andere redenen, dat de vorige staatssecretaris Schelfhout pleitte voor het creëren van een derde vorm van onderwijs, naast het openbare en het bijzondere, het zgn. 'tertium'. Een belangrijke vraag in deze is of hiervoor Grondwetwijziging nodig is of niet. Schelfhout meent van wel, maar Mr. Van der Ven komt in deze studie tot de tegenovergestelde conclusie, omdat, volgens hem, de tekst

van de Grondwet zich over de bestuursstructuur van de openbare school niet uitlaat. Hij wijst tenslotte op de mogelijkheden van de Experimentenwet Onderwijs, die er speciaal voor gemaakt is afwijkingen van de geldende wetten uit te proberen om wijzigingen daarin voor te bereiden.

De auteur is adj. directeur van het Centraal Bureau van het Katholiek Onderwijs en het is merkbaar dat hij zich in zijn betoog in de eerste plaats tot de sector Katholiek Onderwijs richt. Maar de zaak - beheersvorm van het openbaar onderwijs en de verhouding onderwijs-levensbeschouwing - is van algemeen belang. Door zijn deskundigheid en rustige toon zal het geschrift, hopelijk, bijdragen tot een zakelijke discussie over deze, vaak door emoties vertroebelde problematiek.

G. Wielenga

G. de Landsheere, *Inleiding tot het onderwijskundig onderzoek*, Universitaire Pers, Rotterdam, 1973, 260 pag., f 39,50, ISBN 90 237 8008 6.

Het boek is uit het Frans vertaald (oorspronkelijke titel: *Introduction à la recherche en éducation*) en maakt deel uit van de serie 'Algemene en vergelijkende onderwijskunde'. Het bestaat uit drie delen, waarvan de eerste twee in het kort (± 60 blz.) de algemene problematiek van het onderwijskundig onderzoek behandelen, terwijl het derde deel een tamelijk uitvoerig overzicht (± 180 blz.) geeft van het instrumentarium, dat de onderzoeker op dit gebied ter beschikking staat.

De waarde van de publicatie is vooral in het derde deel gelegen. Hierin wordt nl. een vrij groot aantal 'instrumenten' kritisch besproken. Het is onderverdeeld in twee secties. De eerste behandelt in 6 hoofdstukken de 'universele instrumenten', t.w. de vragenlijst, het interview, de check-list, de rating scales, de Q-sort techniek en de tests. In sectie II (12 hoofdstukken) komen daarna de 'bijzondere gebieden en instrumenten' aan de orde, zoals de sociometrie, de attitudemeting, de semantische differentiaal, het onderzoek naar de capaciteiten van leerkrachten, e.d.

Sommige van deze 18 hoofdstukken zijn zeker geslaagd. De van sectie II genoemde gebieden zijn daar voorbeelden van. Ook het hoofdstuk 'Tests' geeft een waardevol overzicht, hoewel het onderdeel 'ijking' allesbehalve helder is (door de vertaling?). Het is te appreciëren dat herhaaldelijk de vóór- en nadelen van een 'instrument' kritisch tegen elkaar

worden afgewogen, althans uitdrukkelijk naast elkaar gezet. De waarde van het geheel wordt echter verminderd door het ontbreken van instrumenten van Duitse en Nederlandse oorsprong - het boek is nl. totaal Amerikaans (Engels) - Frans georiënteerd.

Andere hoofdstukken daarentegen zijn beslist onvoldoende. Een voorbeeld daarvan is I.5. 'De Q-techniek', dat zoals de schrijver in een noot aangeeft voornamelijk aan Kerlinger's 'Foundations of Behavioral Research' is ontleend, maar dat, helaas, een te kort excerpt van het fraaie hoofdstuk 'Q-methodology' uit dat boek is geworden, waardoor basis en gebruik van deze techniek niet voldoende overkomt. Hier (en elders) komt duidelijk aan de dag dat de schrijver door te veel te willen behandelen te oppervlakkig blijft en dus te weinig geeft. Hij zelf is zich, blijkens een passage in de 'Inleiding', van deze moeilijkheid bewust, maar hij is er te dikwijls niet in geslaagd een goede oplossing van dit dilemma te vinden. Zo komt het herhaaldelijk voor, dat volstaan wordt met een begripsomschrijving met behulp van enige voorbeelden, zonder dat zulk een eerste oriëntering daarna samengevat wordt in een scherpe(re) definitie. Door deze methode te volgen wordt m.i. te vaak aan de lezer overgelaten om uit de genoemde voorbeelden (een selectie!) zelf het essentiële af te leiden.

Een ander bezwaar is de slordigheid, waarvan wij ook in het gehele boek voorbeelden tegenkomen. Ik

wil er slechts enkele noemen. In het voorbeeld van een Q-sort op blz. 92 wordt in 3 van de 4 gevallen afgeweken van de direct daaraan voorafgaande regel t.a.v. de frequentieverdeling. Het kan niet als een illustratie (op zich misschien wel gewenst) bedoeld zijn van de opmerking, dat deze voorschriften niet dwingend zijn, want dan kloppen de berekende correlatiecoëfficiënten niet. Zo bevat de sociometrische matrix van blz. 134 eveneens een fout, terwijl op blz. 158 en 159 de tabellen, figuren en onderschriften op een onoverzichtelijke wijze over genoemde pagina's zijn verspreid. En om nog één voorbeeld te noemen: in de inhoudsopgave ontbreekt zelfs het 12e hoofdstuk van sectie II.

Het meeste bezwaar heb ik echter tegen de beschouwingen van deel I en II, waarin de doelstellingen, fasen en taxonomie van het pedagogisch onderzoek (I) en de algemene problematiek van de observatie en de meting van gedragingen (II) behandeld worden. Deze zijn kort ($\pm 25\%$ van het gehele boek), maar, helaas, niet bondig. Men moet ze zelfs onvolledig en oppervlakkig noemen, aangezien op de werkelijke problematiek m.i. niet wordt ingegaan. Wij

zijn in Nederland tenminste een heel wat diepergaande discussie daarover gewend. De terminologie is dikwijls verwarrend. De term 'experiment' wordt bijv. zo 'gedefinieerd' (blz. 19) dat zelfs 'ex post facto' onderzoek er onder valt (blz. 24). De wijze waarop Kerlinger deze zaken behandelt is naar mijn smaak veel indringender en helderder. Een ander voorbeeld vinden wij op blz. 52 en 53, waar de vraag 'wat is meten?' eerst wordt beantwoord met '... het aantal eenheden weergeven dat deze gegevens bevatten', waarna *zonder meer* wordt overgegaan op '... aan elk object een bepaald gelijkwaardig (?) getal ... toekennen' om te eindigen met '... een getal aan een object te koppelen'. Naar mijn mening behoren (juist) in een 'inleiding tot het onderwijskundig onderzoek' deze en dergelijke kwesties helder en genuanceerd te worden besproken, zodat de lezer althans een idee krijgt van de divergerende opvattingen op dit gebied.

Het boek had eigenlijk beter zoiets als, 'methoden en technieken ten dienste van het onderzoek van het onderwijs' als titel kunnen voeren, want over deze zaken geeft het toch wel waardevolle voorlichting.

G. Wielenga

Ronald B. Levy, *Nu kan ik je voelen*. De Toorts, Haarlem, 1973, 167 pag., f 17,50, ISBN 90-6020-147-7.

De titel roept een lichte bevreemding op.

Wat bedoelt de schrijver? De titel wordt wat inzichtelijker wanneer de schrijver in zijn voorwoord vertelt dat het boek 'op emotionele wijze gestalte kreeg tijdens de wittebroodsweken'.

Voelen en gevoelens zijn belangrijk voor de auteur, een vurig verkondiger van de 'third-force' psychologie, een wonderlijk en boeiend amalgaam van existentialisme, zen-buddhisme, gestalt-therapie en roge-riaanse denkbeelden.

De themata zijn bekend: Het hier en nu, het omgaan met de eigen gevoelens en die van de ander, de confrontatie met jezelf, de naaste en God.

Op een wat onstuimige wijze wordt het credo verkondigd:

Niet weglopen voor jezelf, niet vluchten in alcohol, drugs of een afhankelijkheid aan de ander, maar naar zelfstandigheid groeien door naar je zelf te luisteren.

Het boek is op een wat manische wijze geschreven, de typiste bijv. heeft 'zich zwoegend, bloedend en bijkans bezwijkend door het manuscript heen geworsteld'. Maar dat zal wel zo moeten als je een aanhanger bent van de gestalt-therapie, het boek is er in elk geval wel leesbaar door geworden.

Voor de verslaafden aan sensitivity en minilabs staat er waarschijnlijk weinig nieuws in. Voor hen die onbekend zijn met het wereldje is het kwa inhoud en stijl een boeiende kennismaking.

A. Vrolijk

Dr. A. P. Cassee, Dr. P. E. Boeke, Dr. J. T. Barendregt: *Klinische psychologie in Nederland, Deel 2*. Van Loghum Slaterus, Deventer 1973, 334 pag., f 32,50.

Het is niet mogelijk, een boek als dit adequaat te recenseren, omdat het 23 auteurs bijeenbrengt, die samen 14 studies schrijven. Dit volgt dan op deel 1, waarin 16 auteurs over 13 onderwerpen publiceren.

Alleen Barendregt treffen we, behalve als redacteur, als auteur in beide delen aan, over fobieën. – Het totaalbeeld mag m.i. alleen ten volle serieus genomen worden. Hoewel de voorkeur sterk 'toegepast-psycholo-

gisch' is en tegen een duidelijk medisch gepreformeerde achtergrond staat, kan de door zijn werk *therapeutisch* gerichte psycholoog hier allerlei tot denken en praktijk-ontwikkeling aanzettende methodieken leren kennen. Vanuit *pedagogisch* gezichtspunt blijft zeer veel open om de eenvoudige reden, dat hier kinderen amper aan de orde zijn, of in het voorbijgaan, resp. incidenteel. Dit is uiteraard geen kritiek

maar een plaatsbepaling van een in wezen niet op het terrein van dit tijdschrift gericht maar volop ernstig te nemen boek. Wil men zich in die richting oriënteren dan zal men echter zowel theoretisch als praktisch een goed stuk 'klinische' kennis – een hier in medische zin gebruikte term – moeten opgedaan hebben.

M. J. Langeveld

David Holbrook; *Sex and Dehumanization in art, thought and life in our time.* – Pitman Publish, Londen 1973. – £ 2.

Wie Holbrook alleen kent door zijn belangrijke werk op het gebied van de taalverbetering in onderwijs en opvoeding, of wie hem alleen kent als dichter van zeker formaat, of uit zijn diverse kritische analyse- en studiewerken, zal opnieuw alleraangenaamst verrast zijn door dit boek. Men zou het een antropologie van de seksualiteit kunnen noemen. Hij heeft een aangename distantie ten opzichte van gewichtigheden die zich wetenschappelijk of wijsgerig aandienen. In zijn menselijke en moreel-praktische gerichtheid heeft hij iets bijzonder overtuigends. Invloeden van Viktor Frankl, Polanyi, Erwin Straus, Rollo May

e.dgl. zijn onmiskenbaar maar worden door een man verwerkt, die het formaat van de problemen niet onderschat. Eigenlijk 'sexueel-pedagogisch' is het boek weliswaar maar incidenteel, omdat het zich daarvoor te rechtstreeks tot volwassenen richt. Het is evenwel voor wie in dit opzicht pedagogische taken overweegt of te volvoeren heeft, uitermate verhelderend en een bijzonder vruchtbare basis voor de ontwikkeling van eigen denken en een eigen positiebepaling.

M. J. Langeveld

Wolfgang Wilhelm: *Grenzen der Erziehung.* Aloys Henn Verlag, Ratingen-Düsseldorf 1973. 175 blz.

Aan de hand van een analyse van het pedagogische denken van Delekat, Heitmann, Koepp, Grisebach en Litt behandelt Wilhelm niet alleen een periode van vruchtbare en intense arbeid in de Duitse pedagogiek van ± 1924 tot ± 1932 , maar ook een dan opkomend, later niet verder uitgewerkte categorie van pedagogisch en antropologisch denken. Men zou kunnen zeggen, de categorie van de eigenheid der persoon van de opvoeding in zijn deelneming aan het opvoedingsproces. Een eigenheid die als grens, als *nec-plus-ultra* ('tot hiertoe en niet verder') ontmoet wordt in het opvoedingsproces, dat nu expliciet moet worden over een uitwisseling, een wederkerige participatie, een eventuele heterogene gerichtheid der bijdragen, een oorsprong van creatieve zelfopbouw in een wisselwerking, die tot konflikt, vervreemding, crisis in de persoon (enz.) leiden kan. Een ontmoeting van het pedagogisch denken met existentiële personaliteit vanuit een te vanzelfsprekend gebleven cultuurfilosofie, ethiek, antropologie 'toegepast in' het

pedagogische denken en handelen. Een ontwaken dus van een antropologisch denken in de pedagogiek, dat vooral bij Grisebach en belangrijk meer nog bij Litt zijn plaats vindt in een wijsgerig denken van formaat.

Enerzijds wordt noch bij deze denkers zelf noch bij Wilhelm het feit aan de orde gesteld, dat met hun vizie hegeliaanse, marxistische e.a. deterministische vormingstheorieën doorbroken zijn, anderzijds wordt de relatie tot empirisch-genetische bevinden niet aan de orde gesteld. Toch voltrekt zich ook deze doorbraak in exakt dezelfde jaren bij onderzoekers als William Stern en Philip Kohnstamm, die een empirische aktiviteit en een personalistisch dóórbrekend denken pedagogisch vruchtbaar ontwikkelen in één verband.

Wilhelm's boek ziet echter belangrijke aspecten.

M. J. Langeveld

Beekman, A. J., *Dienstbaar inzicht. Opvoedingswetenschap als sociale planwetenschap*, Wolters-Noordhoff, Groningen 1972, VIII + 82 + 75 pag., ISBN 90 01 66369 1.

In deze studie wordt aandacht besteed aan voor de pedagogiek relevant wetenschapstheoretisch denken, en wordt een poging ondernomen de opvoedingswetenschap als 'sociale planwetenschap' vorm te geven. Uitdrukkelijk distantieert Beekman zich van een begrip 'opvoeding' dat als één van de vele sociale beïnvloedingsprocessen wordt gezien; door *doelreflexie* is opvoeding van een andere aard (p. 11) – en daarmee opvoedingswetenschap (zo is uit de strekking van het boek te begrijpen) ook geen technologie. De reducties die elke wetenschap moet toepassen, dienen in de opvoedingswetenschap niet te leiden tot het laten verdwijnen van het fenomeen, i.c. de bedoeling die opvoeders met hun kinderen hebben en de resultaten van die bedoeling (p. 19). De opvoedingswetenschapper behoort zich als hulpverlener in het verlengde van de intentie der opvoeders op te stellen. Naast het gebruik van observatietaal zal die wetenschapper dan ook handelingstaal in communicatie met die 'eerste opvoeders' (onderwijzers, ouders, e.a.) moeten hanteren (p. 19/20). Voorts is er sprake van beleids- en planningstaken naast onderzoek en reflexie (p. 67).

Met het uitdrukkelijk stellen van de eis dat elk dezer taakuitoefeningen reëel contact met de opvoedingswerkelijkheid vraagt, kan elke (professionele) opvoeder en opvoedingsdeskundige alleen maar adhaesie betuigen (p. 68). Omtrent een nadere uitwerking van samenwerkingsrelaties met andere wetenschappers wordt de lezer verwezen naar het nog te verschijnen vervolg op de studie.

Het dienstbare van de opvoedingswetenschapper houdt o.m., aldus Beekman, bewustmaking bij de opvoeder van probleem-bepalende momenten in, wat impliceert dat deze wetenschapper zowel gebonden is in zijn *methodenkeuze* als aan zijn *werkterrein*. De wetenschappelijke pedagoog is niet meer zo vrij als men wel eens meent (p. 26). In het omvangrijkste hoofdstuk (VI) komt hij terug op deze kwestie van relatieve onvrijheid m.b.t. methode-hantering en werkveldproblematiek. De opvoedingswetenschap is wél *methoden-tolerant*, zij het onder *déze* aantekening dat over de bruikbaarheid van een methode binnen het *werkveld* beslist wordt (p. 51). Omdat de betrokkenen (opvoeders en kinderen) centraal staan (p. 55–59), is een beperking van de forum-idee (De Groot e.a.) dáárin gelegen dat intersubjectieve overeenstemming tévens tussen de betrokkenen dient te bestaan (p. 52–54): de emancipatiewaarde van peda-

gogische hulp voor de betrokkenen is verbonden met 'de waarheid van de opvoedingswetenschapper' (p. 54). Het gaat de wetenschappelijk gevormde pedagoog volgens Beekman om een sociale planwetenschap *ten bate van* de opvoeding.

De vrijheid van de wetenschapper wordt beperkt door de keus die hij als 'dienstbaar' pedagoog heeft gemaakt vóór vergroting van de voorwaarden voor vrijheidsrealisering van de betrokkenen (p. 60). Daarbij maakt Beekman een onderscheid tussen immanente en prospectieve kritiek (aantek. VI. 38 en p. 61–62).

Eerder in het boek is de *waarde* in de opvoedingswetenschap aan de orde gesteld (IV). Bezwaren tegen invoeren daarvan worden als niet voldoende steekhoudend ontmaskerd, al is in het planwetenschappelijk denken empirische verduidelijking binnen het werkveld intersubjectief, als verduidelijking van contextgebonden intentionaliteit, geboden.

Ook de *kennis* (van de belevingswereld der betrokkenen) wordt (in V) nader beschouwd, en wel vanuit de vraag naar het *wat* en *hoe* van het opvoeden. *Opvoeden* is in deze vraagstelling datgene wat men *behoort* te doen op grond van het opvoeder-zijn. Wie de intentie heeft een kind 'terzijde te staan in zijn opgroeien, behoort te doen wat daartoe dient gedaan te worden' (p. 39). De opvoedingswetenschapper moet de opvoedingsintentie (een geheel van normen) eerst kennen, 'om hem daarna kritisch op implicaties en konsekventies te bezien' (p. 39). Leefwereld en zin daarvan kunnen door een handlings- en waarderende taal begrepen worden. Fenomenologisch 'kan men de waarde-intentionaliteit van de opvoeding opnemen en antropologisch vruchtbaar in discussie brengen' (p. 49).

Schematisch en ideaaltypisch wordt ten slotte het onderscheid tussen plan- en informatiesysteem in hk. VII weergegeven. Daarbij wordt wetenschap enerzijds als *sociale actie*, anderzijds als *kennissysteem* gezien. Uiteraard treft men daarbij het in de onderhavige bespreking genoemde verschil tussen resp. handelings- en observatietaal aan.

De publikatie eindigt met een (te) beknopte inventarisering van kenmerken van pedagogisch onderzoek, verwoord in termen van besef omtrent de opvoedingswerkelijkheid in fenomenologisch, hermeneutisch, pragmatisch, antropologisch en personaal opzicht.

De studie wordt o.m. gekenmerkt door een heldere

indeling en een – soms wat onzorgvuldig – taalgebruik dat de lezer snel betrokken doet raken bij de besproken problemen. Men kan zich afvragen of op enkele punten de argumentatie niet te kort schiet. Om enige daarvan te noemen: zo blijft Beekman's keuze voor de opstelling van de opvoedingswetenschap in het verlengde van de intentie van de eerste opvoeders – als zou dit wezenlijk zijn voor de pedagogische planwetenschapper – voor mij discutabel en onvoldoende uitgewerkt; blijft het tevens de vraag wáárdoor 'doelreflexie' de opvoedingswetenschap behoedt voor het alleen maar technologie-zijn; is de zijns- en behorensproblematiek slechts aangegeven, wat jammer is als iemand zo duidelijk voor de samenhang daarvan opteert; wordt de kwestie 'vrijheid' m.b.t. het wetenschappelijk handelen van de pedagoog misschien wel voldoende kritisch aan de orde gesteld, doch schiet Beekman te kort in zijn betoog wanneer hij 'vrijheid' in relatie met de emancipatie van de betrokkenen beschouwt. Niet voorzover in dit verband het onderscheid tussen immanente en prospectieve kritiek wordt verhelderd, wél waar wat al te gemakkelijk over vergroting van alternatieven wordt gesproken (p. 60). Dat daarvan sprake moet zijn, is nauwelijks voor tegenspraak vatbaar; maar 'vrijheid' heeft met méér te maken. Ook een wat minder belangrijke zaak als de defi-

niëring van 'opvoedings situatie' is te bekritisieren op het punt van gebrek aan onderscheid tussen 'situatie' als relationeel gebeuren en als subjectieve opvatting (zie o.m. resp. de titel van II.1: *Een wereld van volwassenen met kinderen: de opvoedings situatie* en de definities op p. 15: opvoedings situatie is voor de volwassene . . . ; idem voor de onvolwassene . . .).

De 'Aantekeningen' (die – m.i. erg handig – apart gebundeld zijn) bevatten een schat aan achtergrond- en extra-informatie; daarin toont Beekman zijn eruditie en kennis waarvan hij – als goed didacticus – de lezer via tal van relevante verwijzingen en beknopte en heldere uiteenzettingen deelgenoot maakt. Gezien de totale problematiek richt de publikatie zich m.i. tot een publiek dat reeds ingeleid is in wetenschapstheoretisch en wetenschappelijk-pedagogisch denken: gevorderde pre-kandidaten, kandidaten en m.o.-B-studenten.

Het werk is inmiddels nog torso. Beekman is aan zijn vele lezers verplicht al het onuitgewerkte en nog niet of summier beargumenteerde vorm te geven in het door hem aangekondigde vervolg. Niet alleen aan zijn lezers overigens, vooral óók aan de zaak der pedagogiek die met dit soort historisch bepaalde probleemstellingen en theorie-ontwikkelingen gediend wordt.

J. D. Imelman

De pedagogie 1973-74, m. 2
 Ivan Illich en de ontlasting van de menselijke
 Een literatuuroverzicht door A. G. Kalkbrenner
 Het kindrol van het individueringsproces volgens C.
 G. Jung de zelfstandige persoonlijkheid door A.
 R. M. van
 Taalwetenschappelijke aspecten van de D.D.R. en
 de F.R.G. Een interdisciplinair, kritisch-psychologisch
 onderzoek door Y. Van Den Auwera
 Pedagogische
 De literatuur van R. J. A. Calvo
 Pedagogie voor Orthopedagogiek
 De pedagogie, m. 2, april 1974
 Bijdragen aan de zorg voor gehandicapte kin-
 deren in ontwikkelingslanden door L. C. de Vries
 Verslag
 Debatanten Minder: Aankomende, Finitie of nog meer?
 door F. J. M. van Dongen
 Taalwetenschappelijke studies II met 1974, door J. J. L. Kalkbrenner
 Uit de reeks

De pedagogie 1973-74, m. 2
 Het kindrol van het individueringsproces volgens C.
 G. Jung de zelfstandige persoonlijkheid door A.
 R. M. van
 Taalwetenschappelijke aspecten van de D.D.R. en
 de F.R.G. Een interdisciplinair, kritisch-psychologisch
 onderzoek door Y. Van Den Auwera
 Pedagogische
 De literatuur van R. J. A. Calvo
 Pedagogie voor Orthopedagogiek
 De pedagogie, m. 2, april 1974
 Bijdragen aan de zorg voor gehandicapte kin-
 deren in ontwikkelingslanden door L. C. de Vries
 Verslag
 Debatanten Minder: Aankomende, Finitie of nog meer?
 door F. J. M. van Dongen
 Taalwetenschappelijke studies II met 1974, door J. J. L. Kalkbrenner
 Uit de reeks

Mededelingen

Inhoud andere tijdschriften

Pedagogisch Forum

8e jaargang, nr. 6, uni 1974

Achtergronden van een middenschool, door A. M. L. van Wieringen

Over onderwijspolitiek, door J. Bijl

De maatschappelijke relevantie van opvoedingswetenschap, door T. Tak

Het IBO als weg en als niveau: inrichting van onderwijs en regeling van examens, door P. van den Broek

De taak van de sectie onderwijskunde binnen de experimentele lerarenopleiding: onderwijskundige voorbereiding en begeleiding, door N. L. Dodde

Pedagogische Kroniek

Boekbespreking

Persoon en Gemeenschap

26e jaargang, no. 10, juni 1974

Uit (einde schooljaar) door R. Bobine

Gelijke onderwijskansen, door W. Van Poucke

Samenwerking in de basisschool, door P. De Schutter

Geassocieerde scholen, door C. Thienpondt

De intellectueel als criticus (3), door J. De Visscher

Een reactie, door A. Vermeulen

Recentelijk: - Integratie kleuter-lager onderwijs -

Het V.L.O.: een gemiste kans - Vernieuwd moedertaalonderwijs, door G. De Vriese, H van Cauwenberghe en J. Wellens

Het micro-project V.L.O.: historisch, door J. Wellens

Het V.L.O.-project (2), door J. Janssens

Her en der (berichten)

Boekbesprekingen

Tijdschrift voor Opvoedkunde en haar grensgebieden

19e jaargang, 1973-'74, nr. 4

Leven en werk van de „Altmeister der Heilpädagogik“

Heinrich Hanselmann, door Cl. Van Gucht
Bijscholing van leerkrachten uit het basisonderwijs. Een verkennend onderzoek naar hun wensen i.v.m. de organisatie, vormgeving en inhoud (1), door R. Vandenberghe en P. Vermeulen

Het T.V.-scherm als kathedoor: de open universiteit in Groot-Brittannië; verslag over British Council Course 329, door P. J. Janssen

Praktijkbericht

Kroniek Comparatieve Pedagogiek

Tijdschrift voor Opvoedkunde en haar grensgebieden 19e jaargang, 1973-'74, nr. 5

Ivan Illich en de ontscholing van de maatschappij.

Een literatuurstudie, door A. G. Kallenberg

Het einddoel van het individuatieproces volgens C. G. Jung, de zelfstandige persoonlijkheid, door A. Marcoen

Toekomstanticipaties van 15-jarigen in de DDR en de BRD. Een intercultureel, kritisch-psychologisch onderzoek, door Y. Van Den Auweele

Praktijkverslag

In Memoriam P. J. A. Calon

Tijdschrift voor Orthopedagogiek

13e jaargang, nr. 5, mei 1974

Buitenlandse hulp aan zorg voor gehandicapte kinderen in ontwikkelingslanden, door L. C. de Vreede-Varekamp

Debilitas Mentis: Anachronisme, Fictie of nog meer? door F. J. M. van Dongen

Terugblik Studiedag 11 mei 1974, door J. L. L. Knijff
Uit de tijdschriften

Ontvangen boeken

- Angenent H. L. W., *Opvoeding, persoonlijkheid en gezinsverhouding i.v.m. kriminaliteit*, Tjeenk Willink, Groningen, 1974, f 25,—.
- Dulk C. den, en Goor H. G. H. van, *Inleiding in de orthodidactiek en in de remedial teaching van het dyslectische kind*, Callenbach, Nijkerk, 1974, f 22,50.
- Lewis H. R. en Streitfeld H. S., *Speel je vrij!* (Growth Games, How to tune in yourself, your family, your friends, 1970) De Toorts, Haarlem, 1974, f 22,50.
- Child I., L. *Humanistische psychologie en de research-traditie - een pleidooi voor integratie*, (Humanistic Psychology and the Research Tradition; Their several virtues, 1973), De Toorts, Haarlem, 1974, f 27,50.
- Langeveld M. J., *Elk kind is er één*, Callenbach, Nijkerk, 1974, f 22,50.
- Niblett W. R., *Universities between two worlds*, University of London Press, Londen, 1974 £ 2.85.
- Traas M., *Opvoeden tot samen leven*, Callenbach, Nijkerk, 1974, f 16,50.
- Ullmann D., *Agression und Schule*, Kösel Verlag, München, 1974, DM. 15.—.
- Vroede M. de, *Bijdragen tot de geschiedenis van het pedagogische leven in België in de 10e en 20ste eeuw*, Seminaries voor Historische Pedagogiek te Gent en Leuven, 1973.
- Wijnands Jac., *Audio-visuele media bij het basisonderwijs* (Onderwijskundige Brochurenreeks nr. 257), Zwijsen B.V., Tilburg, 1974.
- Yland J. G. M., *Studeren of werken*, deel I en II, Swets & Zeitlinger, Lisse, f 29,50.
- Herderbücherei, *Wörterbuch der pädagogischen Psychologie*, Herder Verlag, Freiburg, 1974, DM. 9.90.

Opvoeding, persoonlijkheid en gezins- verhoudingen in verband met kriminaliteit

Dr. H.L.W. Angenent
XIII + 185 pag., ing. f 25.00. ISBN 90 01 03370 9

Kriminaliteit is een opvallend maatschappelijk verschijnsel. Als zodanig haalt het regelmatig de voorpagina's van de kranten en ook radio en televisie besteden er ruime aandacht aan. Hierbij wordt maar al te vaak een belangrijke vraag over het hoofd gezien en wel hoe de delinkwent geworden is tot wat hij is. Het is de vraag naar de voorgeschiedenis van de delinkwent, waarin de opvoeding een belangrijke rol speelt. Opvallend is echter dat we eigenlijk maar weinig weten over hoe delinkwenten zijn opgevoed. Dr. Angenent is de eerste die in Nederland deze opvoeding aan een diepgaand onderzoek onderwerpt. Daarbij komt tevens de vraag aan de orde hoe delinkwenten later hun eigen kinderen opvoeden. De auteur komt tot een aantal opvallende konklusies die een nieuw licht werpen op het verschijnsel van de kriminaliteit.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

H. D. Tjeenk Willink Groningen

2457 6 74

Bij H.D. Tjeenk Willink Groningen is verschenen:

Orthovisies

Onder redactie van prof. dr. W. ter Horst, J.L.L. Knijff en
dr. J. Valk
138 pag., ing., f 12,50. ISBN 90 01 47515 9

Jubileumuitgave ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van het Tijdschrift voor Orthopedagogiek.

Deze bundel bevat een aantal visies, plannen en projecten, die zijn ontwikkeld vanuit traditioneel orthopedagogische - en voor vele disciplines pas ondekke - probleemstellingen en achtergronden.

Onder meer komen de volgende zaken aan de orde: 70 jaar O en A; transculturele pedagogiek; wenselijkheid en noodzaak; neuro-pedagogiek; introductie en caput selectum; het buitengewoon onderwijs in de verleden toekomstige tijd; het buitengewoon onderwijs in de kritiek; klinische pedagogiek.

Ook verkrijgbaar in de boekhandel

H. D. Tjeenk Willink Groningen

2319 4 74